

The paper suggests the generalization of approaches to the definition of pronunciation accent, and distinguishes between broad and narrow meaning of this concept. It also discusses the branches of Linguistics, within which certain pronunciation accent peculiarities are under attention. The lingual, physiological, cultural and methodological reasons for pronunciation accent are presented. Bilingualism is defined as the major condition of its emergence. Major pronunciation accent aspects comprising segmental level, prosody and articulatory setting are described.

Key words: pronunciation, pronunciation accent, pronunciation norm, interference.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Паращук В. Ю.

УДК 81'.255:81'36

О. В. Кондратьєва

КОГЕЗІЯ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ

Один із фундаментальних підходів до перекладу полягає в тому, що повідомлення у формі письмового тексту не засновується лише на використанні мови на рівні мікроодиниць; слід, наприклад, згадати праці Т. А. Казакової [1], Я. Й. Рецкера [2], А. В. Федорова [3], О. І. Чередниченка [4]. Успішність перекладу також залежить від його сприймання та певної відповідності очікуванням адресата. У межах цього підходу процес прийняття рішення є перспективним, оскільки перекладач має на меті відтворення оригінального тексту в формі, прийнятній цільовій аудиторії. У цьому плані важливе значення має аналіз ролі такої категорії тексту, як когезія, у світлі проблематики збереження зв'язності тексту в перекладі. Це й зумовлює актуальність нашого дослідження. Мета дослідження полягає у встановленні меж адекватності відтворення українською мовою засобів когезії англomовного тексту. Досягти мети можна лише із залученням матеріалу високого гатунку, яким є вибірка із текстів сучасного англomовного наукового стилю (1996-2003 років) та їхніх українських перекладів, переважно з галузей економіки, фінансів, хімії, медицини тощо.

До недавнього часу теорія перекладу приділяла недостатню увагу зв'язності тексту, видам зв'язності в межах цілого тексту або його частин. Більший акцент робився на трансформації лексичних та синтаксичних одиниць у межах одного або кількох речень. В останні роки ряд робіт з теорії перекладу як вітчизняних вчених (С. Є. Максимов), так і зарубіжних перекладознавців (Г. Арбогаст,

Ш. Блум-Кулька) розглядають роль когезії як на стадії інтерпретації тексту, так і в перекладі твору [5; 6; 7].

Когезія – це відкриті зв'язки між частинами тексту, наявні в його поверхневій структурі та відтворення яких є обов'язковим для адекватного перекладу на формально-текстовому рівні. Когезія допомагає зрозуміти текст у цілому, принципи єдності частин тексту, що сприяє інтерпретації і перекладу твору. Когезія повинна відображати когерентність, що лежить у її основі. Завдяки когезії когерентність стає лінгвістично очевидною. Але їхня складна взаємозалежність може призводити до плутанини навіть серед науковців, адже концептуальні обмеження, що створюють когерентність, розглядаються в тексті лише в аспекті їхнього лінгвістичного виявлення, у той час як когезія є цілком лінгвістичним фактором.

Розуміння перекладачем когезії у вихідному тексті (ВТ) має відповідати розумінню того, як створювати когезію у перекладному тексті (ПТ). Перекладач не повинен залучати читача до інтерференції когезивних засобів, результатом якої є лексичні псевдосполучення (комбінації лексичних одиниць ПТ, що виходять із словосполучень ВТ, але не трапляються у ПТ) [8, с. 104]. Так, певні лексичні одиниці, незважаючи на конкретний текст, у якому вони трапляються, є семантично ближчими одна до одної, ніж до інших одиниць. Відповідна семантична близькість походить із лінгвістичних та когнітивних систем, але не збігається з когезією. Семантична близькість – це культурно вмотивоване визнання «спорідненості речей». Вона може бути основою для когезії, оскільки спрямовує потенціал для створення дійсних зв'язків між словами. Так, назви основних кольорів стосуються однієї бази знань. Лексеми, які належать до цієї бази, створюють лексичне поле [8, с. 104], лінгвістичне відображення рамкових зв'язків. Назви кольорів є учасниками когезії лише в поєднанні з членами інших лексичних полів у текстовому середовищі. Таким чином, *a blue sky, a green meadow, the Emerald Isle* є фразами, елементи яких можуть комбінуватися в текстах через їхню семантичну близькість. Лексичні одиниці *sky, meadow* та *Isle* позначають концепції, що можуть мати властивість кольору. Якщо *блакитне небо* та *зелена лука* є паралельними еквівалентними словосполученнями у цільовій мові, то *Смарагдовий острів* таким еквівалентом не є. Ця комбінація ніколи не була актуалізована в україномовному просторі, хоча й може існувати у якості потенційної комбінації. Таким чином, дослівний переклад у цьому випадку не створює когезії, яка б відповідала ресурсам ПТ.

Когезію відтворено у перекладі відповідним чином, коли ця текстова поверхня впізнається читачами як подібна до поверхні інших текстів їхньою рідною мовою. У статті Річарда Смолі «Of Chemistry, Love and Nanobots» [9] йдеться про те, що засадничі фізичні закони підривають добре припасовані плани самовідтворювальних наномашин. Ось оригінальний фрагмент і його український переклад: *Imagine a single*

assembler: working furiously, this hypothetical nanorobot would make new bonds as it went about its assigned task, placing perhaps up to a billion new atoms in the desired structure every second [9, p. 68]. – Уявіть собі простий асемблер: шалено працюючи, цей гіпотетичний наноробот витворює багато з'єднань, укладаючи в цільову структуру, скажімо, до мільярда нових атомів кожної секунди [10, с. 64].

Отримана текстура в ПТ є менш багатослівною через те, що перекладач відмовився від перекладу речення *as it went about its assigned task*. Англійське речення, яке виявилось неперекладеним, структурно оформлює та закінчує частину речення. Не передана під час перекладу конструкція радше виконує роль інформативного доповнення до змісту речення, ніж роль носія якісно нової інформації, оскільки досліджуване нами англійське речення і його граматична перифраза із зазначеною вилученою структурою є повністю ідентичними за змістом: <...>: *working furiously, this hypothetical nanorobot would make new bonds, placing perhaps up to a billion new atoms in the desired structure every second* <...>: *шалено працюючи, цей гіпотетичний наноробот витворює багато з'єднань, укладаючи в цільову структуру, скажімо, до мільярда нових атомів кожної секунди*. Останнє є, по суті, ядерною структурою вихідного англійського речення. Вважаємо, що для цього уривку вилучення речення з ПТ є виправданим і не вплинуло на відтворення когезії ВТ у ПТ.

Наведемо приклад зі статті Джона Верховена «The Mystery of Damascus Blades» [11], де модифікації поверхневої структури ПТ зумовлені відмінностями в правилах когезії ВТ та ПТ і не впливають на відтворення смислової структури оригіналу. Ось уривок зі статті та його український переклад: *Museum-quality Damascus weapons are valuable art objects and are rarely sacrificed to science for examination of their internal structure* [11, p. 75]. – **Дамаська зброя, що мала якість музейних експонатів, є безцінним об'єктом мистецтва і рідко коли приноситься в жертву науці заради дослідження її внутрішньої структури** [12, с. 33].

Під час перекладу вищезазначеного фрагменту відбувається експлікація, що супроводжується розгортанням словосполучення в присубстантивно-атрибутивне підрядне речення. Перекладач відмовився від форми компресиву, яка є неприродною для поверхневої структури українського тексту і при її використанні привертала б забагато читацької уваги. Зрозуміло, що в цьому випадку когезію при перекладі необхідно трансформувати для отримання відповідної у тексті перекладного твору. Вважаємо, що такий переклад можна розглядати як адекватне відтворення когезії за нормами ПТ.

Іноді перекладачеві доводиться зазнавати певних втрат при відтворенні когезії, оскільки використання еквівалентних чи хоча б аналогічних понять може не викликати у читача необхідного впізнання. Розглянемо наступний приклад зі статті Дж. Кемпбелла «The End Of Cheap Oil» [13]. Ось оригінальне речення та його український переклад: *Enough oil remains in the earth to fill the reservoir behind Hoover Dam four*

times over – and that's just counting the fraction of buried crude that is relatively easy to recover and refine [13, p. 77]. – У земних надрах це залишається достатньо нафти, щоб у чотири рази перевищити «межу Гулівера» для заповнення заводських резервуарів і трубопроводів – і це, враховуючи тільки ту нафту, яку відносно легко вилучити і переробити [14, с. 61].

Hoover Dam (у перекладі Гребля Гувера) – унікальна гідротехнічна споруда у США, бетонна гребля заввишки 221м, довжиною 379 м, шириною 200м, і гідроелектростанція, споруджена в нижній течії річки Колорадо. Оскільки ця споруда є досить відомою в американському культурному просторі, для цільової аудиторії ВТ цей феномен викликає впізнання. На жаль, цього не можна сказати про аудиторію, на яку розраховано україномовний переклад. Зрозуміло, що для поціновувачів унікальних споруд буквально відтворення у цьому контексті не втратить смислу, однак під час створення перекладу перекладач науково-популярної статті орієнтується на загальну аудиторію. Тим не менше, для того щоб зберегти когезію цього текстового фрагменту, перекладач вдається до трансформації, узявши стійке словосполучення з англomовного дискурсу. Словосполучення «*межа Гулівера*» – один із американських жартів на позначення найекономнішої та найменшої величини. Як бачимо, такий переклад зведе нанівець ефект упізнання за допомогою співставлення з наявними явищами в ПТ. Для того щоб цей уривок залишався когезивним у перекладі, слід було передати зміст описово, щось на кшталт: *У земних надрах залишається стільки нафти, що хоч греблю гати <... >.*

Розглянувши відтворення когезії в перекладі, ми дійшли висновку, що реструктуризації поверхні тексту під час перекладу неминучі, оскільки правила когезії в різних мовах не збігаються. Розуміння перекладачем когезії у ВТ має відповідати розумінню того, як створювати когезію у ПТ. Перекладач не повинен залучати читачів до інтерференції когезії. Така ситуація викликається втручанням когезивних схем ВТ в цільовий текст. Вона може також виникати від нездатності перекладача оцінити засоби когезії, що діють у ВТ. Деякі когезивні зв'язки, характерні саме для ВТ, повинні опускатися, щоб вони не з'являлися у ПТ. Однак якщо когезивні засоби ВТ цілком ігноруються, і перекладач не компенсує їх, створюючи незалежну, але паралельну когезію, ПТ може втратити свою семантичну цілісність. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у встановленні кореляції між засобами когезії текстів, що належать до різних жанрів, та способами їх відтворення в перекладі.

Список використаної літератури

1. Казакова Т. А. Теория перевода – лингвистические аспекты / Т. А. Казакова. – М. : Флинта, 2003. – 235 с. **2. Рецкер Я. И.** Теория

перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер. – М. : Международные отношения, 2004. – 216 с.

3. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. Лингвистические проблемы / А. В. Федоров. – СПб : Филологический факультет Санкт-Петербургского ГУ, 2002. – 416 с.

4. Чередниченко О. І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – К. : Либідь, 2007. – 248 с.

5. Максимов С. Є. Практичний курс перекладу (англійська та українська мова) : [навч. посіб.] / С. Є. Максимов. – К. : Ленвіт, 2006. – 157 с.

6. Gerzymisch-Arbogast H. Discourse Analysis and Text Perspectives in Translation / H. Gerzymisch-Arbogast. – Workshop Discourse Analysis, 15 June 2007. – P. 1 – 9.

7. Blum-Kulka S. Shifts of Cohesion and Coherence in Translation / S. Blum-Kulka // The Translation Studies Reader. – London : Routledge, 2000. – P. 298 – 313.

8. Neubert A. Translation as Text / A. Neubert, G. Shreve. – The Kent State University Press, 1992. – 184 p.

9. Smalley R. E. Of Chemistry, Love and Nanobots / R. E. Smalley // Scientific American. – September, 2001. – P. 68 – 69.

10. Смолі Р. Про хімію, кохання та нанороботів / Р. Смолі; [пер. з англ.] // Світ науки. – 2001. – № 5 (11). – С. 64 – 65.

11. Verhoeven J. D. The Mystery Of Damascus Blades / J. D. Verhoeven // Scientific American. – January, 2001. – P. 74 – 79.

12. Верховен Дж. Д. Таємниця дамаських клинків / Дж. Д. Верховен; [пер. з англ.] // Світ науки. – 2001. – № 3 (9). – С. 32 – 37.

13. Campbell C. J. The End Of Cheap Oil / C. J. Campbell, J. H. Laherrere // Scientific American. – March, 1998. – P. 76 – 83.

14. Кемпбелл К. Дж. Кінець дешевої нафти / К. Дж. Кемпбелл, Ж. Г. Лаерер; [пер. з англ.] // Світ науки. – 1998. – № 3(3). – С. 60 – 67.

15. New Webster's Dictionary and Thesaurus of the English Language. – Scholastic Library Publishing, 1993. – 1264 p.

Кондратьєва О. В. Когезія в аспекті перекладу

У статті проаналізовано роль когезії у створенні адекватного наукового перекладу. Встановлено, що перекладацькі стратегії, які використовуються для подолання проблем лексичної когезії, вдаються до реструктуризації поверхні тексту, оскільки правила когезії в різних мовах не збігаються. Доведено, що когезивні зв'язки, які б не були доречними в перекладному тексті, можуть бути усунені, у той час як втрата важливих зв'язків може створити недоперекладений текст, чого потрібно уникати, оскільки в такому випадку не можна говорити про адекватне відтворення когезії.

Ключові слова: когезія, науковий текст, переклад, стратегія.

Кондратьєва О. В. Когезія в аспекте перевода

В статье проанализирована роль когезии в создании адекватного научного перевода. Установлено, что переводческие стратегии, используемые для преодоления проблем лексической когезии, прибегают к реструктуризации поверхностной структуры текста, поскольку правила

когезии в разных языках не совпадают. Доказано, что когезийные связи, которые не уместны в тексте перевода, опускаются, в то время как потеря важных связей создает недопереведенный текст, чего стоит избегать, в противном случае нельзя говорить об адекватной передаче когезии.

Ключевые слова: когезия, научный текст, перевод, стратегия.

Kondratyeva O. V. Cohesion in the Scope of Translation

The article sets out to provide a study of text cohesion in the Ukrainian translation, based on the data collected from original and translated texts of English and Ukrainian scientific prose. To get a comprehensive answer to the problem investigated, the definition of text cohesion and coherence have been given. Cohesion concerns the ways in which the components of the surface text are mutually connected within a sequence, while coherence concerns the ways in which the components of the semantic structure are mutually accessible and relevant. Due to the fact that coherence is achieved through linguistic features and cohesion is purely linguistic category, special attention should be paid to those text-based features which provide cohesion and involve shifts that can't be avoided in the process of translation. The experimental study of cohesion in the translation of English scientific texts makes it possible to draw a conclusion that an obligatory precondition of adequate translation is the translator's ability of building a target language text in conformity with the cohesion norms and translation genre peculiarities.

Key words: cohesion, scientific text, translation, strategy.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Вакуленко Т. О.

УДК 811.111'255.4

Т. В. Моїсєнко (Іваніна)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ОНІМІВ З УРАХУВАННЯМ ІСТОРИЧНОЇ СТИЛІЗАЦІЇ

Питання про дистанцію часу та простору є одним із дискусійних в теорії перекладу. Воно пов'язано із завданнями міжмовного відтворення національної специфіки, одним із компонентів якої вважається хронологічна перспектива та її збереження у перекладі.

Різні аспекти діахронічного художнього перекладу (термін В. С. Виноградова) [1, с. 55] («історичного жанру» перекладу (термін А. Поповича) [2, с. 98] або хронологічного перекладу), в рамках якого розглядається часова віддаленість твору як проблема перекладу, відображено у працях провідних дослідників (В. С. Виноградов,